

ขณะจิต

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๐

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

มันเป็นสมาธิไง นี่ไปก็รอบมา นี่ไปด้วย ที่ไปคุณนั้นนะ อันนี้! เขาบอกมันเป็นความว่าง มันเป็นการเข้าใจ เห็นไหม ที่เราไป ที่เขาพูดบอกว่าพอเข้าไปรู้เท่ามันก็ปล่อยวาง แล้วถามว่า ปล่อยวางได้หรือ? ปล่อยวางได้หรือ? เพราะไม่มีขณะจิต

ขณะใจ อย่างเช่นเราไปนุ่ง เห็นไหม เราซักเขาตลอดเลย ซักเขาเป็น ๒-๓ ชั่วโมงเลยเพื่อ จะรอขณะ เราพูดต่อหน้าเขาด้วย เออ.. นี้คุยกันมาตั้งนาน จะหาขณะ หาขณะ ไม่เจอขณะ คือว่า พอพูดแล้ว คือว่าเขาไม่รู้จริงใจ ก็บอกเขาตรงๆ เลยว่าแบบว่าเรามาทางซีกใจ เรามาทางนี้ เอา ซีกมานี้เราต้องการซีกใบนี้อยู่ที่ไหน? ขอคุณต้นข้าวซีก ขนาดนี้เขายังไปหาต้นข้าวซีกไม่เจอเลย แสดงว่าเขาไม่มีซีกใจ

เราพูดตรงๆ เลย เห็นไหม ใต้นี้ก็นั่งฟังอยู่ด้วย ไปกันหมด บอกว่าขณะจิต ขณะจิตที่เป็นไปนี้อยู่ที่ตรงไหน? ก็เหมือนกับที่เราถือเชือกมา จะมาทางถึงต้นข้าวซีกเลย ให้เขาไปค้นในตู้ เซฟว่าต้นข้าวซีกอยู่ที่ไหน? เขายังไม่มีต้นข้าวซีกเลย.. นี้ขณะ ที่ว่าขณะๆ แต่ขณะนี้ คำว่าขณะนะ มันเป็นการแปรเปลี่ยน กับขณะที่เป็นไป มันเหมือนกับการส่งมอบงานไป การเซ็นรับมอบงาน ขณะนี้ต้องมีตรงนี้

แต่นี้เป็นคำพูดของพระกรรมฐานนะ ในวงกรรมฐานจะเรียกว่า “ขณะจิต” ที่นี้ถ้าเป็นวงสากลที่ใช้อยู่ ใช้ว่า “สมุจเฉตปหาน” ใจ สมุจเฉตปหานมันเป็นคำพูดของพระพุทธเจ้าใจ แต่ถ้าวงกรรมฐาน วงของอาจารย์ อาจารย์จะใช้คำว่า “ขณะจิต” ขณะจิตที่มันขาดเลย ขณะนั้นมันเป็นไป คำว่าขณะเพราะอะไร? เพราะว่าเราทำอะไรอยู่เรามีสติพร้อมใจไหม? เราทำอะไรอยู่เราต้องมีสติพร้อม เรานับตั้งคั้งนี้เราจะว่า ๑๐๐, ๒๐๐, ๓๐๐, ๕๐๐ ขณะครบ ๑๐๐ นี้เรารู้ไหม? ขณะครบ ๑๐๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ นับขึ้นมาเรื่อย นี่เรากำลังทำขึ้นมา แต่ขณะครบ ๑๐๐ ใจ ครบ ๑๐๐ ก็! นี่ขณะจิตใจ ขณะที่มันครบเต็มตามจำนวนแล้วมันเป็นไปใจ นี่ขณะจิต ขณะอย่างนี้ถ้าไม่มีอย่างนี้มันไม่ใช่ขณะจิต ที่ว่ามันรวมลง เพราะมันสติไม่พร้อมใจ มักจะไม่สามัคคีใจ มรรคสามัคคีคือความรวมตัวของมรรคใจ มรรคสามัคคีคือการรวมตัวของมรรคใจ พอการรวมตัวของมรรคมันครบองค์บริบูรณ์ มันครบร้อยใจ ครบร้อยเป็นส่วนไป

แล้วอย่างที่ว่า การเซ็นมอบงานก็ได้ การส่งมอบงานต้องมีตรงนี้ตลอด และอธิบายได้หมด ถึงเป็นปัจเจกตั้งใจ ถึงเป็นปัจเจกตั้งไม่ต้องถามใครเลย เป็นปัจเจกตั้งเด็ดขาด ถ้าถึงเลงสงสัย อยู่ ยังอ้อ ยัง ๕๕ ยัง ๘๕ ยัง ๙๕, ๕๗ ไม่ใช่ทั้งหมด ไม่ใช่เพราะอะไร? เพราะมันเป็นตังคังอะไร มันชั่วคราว มันตังคังไม่ใช่สมุจเฉท ความเป็นสมุจเฉทต้องเต็มที แล้วไปแล้วไม่มีกลับ อุกุปะ ปะ ความเป็นอกุปะไปเลย

นี่พอออกมาอย่างนี้ปั๊บ ถ้ามีปัญหาปั๊บนี้เอาไว้นเลย แล้วจะอธิบายให้ฟังเลย ไม่ใช่ว่าเป็นตัวนี้ตัวเดียวใจ มีที่มาใจ เป็นผู้อธิบายใจ เป็นครูสอนวิชาการใจ เอาไม้ชี้กระดานคำใจ เอาทฤษฎี เป็นครูสอนเอาไม้ชี้กระดานคำเลย นี่ไม้ชี้กระดานคำเลย แหม.. มันเข้าไป ออกมาก่อนจะถือไปด้วย ไปไหนจะถือไปด้วย จะชี้เลย นี่อาจารย์ยืนย่นมา

แต่ปกติที่พูดอยู่นี้พูดแต่ในธรรมเตรียมพร้อมใจ เวลาอ้าง อ้างธรรมเตรียมพร้อมของอาจารย์มหาบัวตลอด เพราะอะไร? เพราะในธรรมเตรียมพร้อมนั้น มีอยู่กันที่หนึ่งซัดๆ เลย

“แสงสว่างคืออวิชา”

แสงสว่างคืออวิชา ไปเปิดได้เลย แหม.. พออ่านไปแล้วมันซึ่งมาก ไปไหนอ้างแต่ตรงนี้เลยเพราะอะไร? เพราะอันนั้นที่ว่าเอ็งแสงสว่าง เอ็งจิตส่องใส่อวิชาทั้งหมด! นั่นคืออวิชาล้วนๆ ไม่ใช่สว่าง ไม่ใช่มืด ไม่ใช่ใดๆ ทั้งสิ้น อ้าปากไม่ได้ ฉะนั้น เวลาอ้างนี้อ้างตรงนั้น ใจ อย่างนี้มันถึงว่าเข้าไปๆ อย่างว่ามันออกไปแล้วเนาะ มันเป็นแบบนั้น

อย่างที่พูดนี้ อย่างที่เขาма แบบที่ว่านัคพามา เขาบอกเลย เขาคิดอยู่ตลอดเวลา คิดแต่ว่าจะทำลายคนอื่น คิดแต่ทำลายคนอื่น ขนาดคิดทำลายคนอื่นนะ ถึงจุดหนึ่งมันปล่อย เห็นไหม ว่าสว่าง โพลงขึ้นมาเลย อันนี้มันก็ใช้ปัญญาอบรมสมาธิใช่ไหม? แต่อันนี้ที่ว่าขณะจิตใจ

อย่างคำว่าขณะจิตมันเป็นวิปัสสนาญาณ มันเป็นวิปัสสนา มันเป็นภาวนามยปัญญาไง ปัญญาต้องเกิดการภาวนา ไม่ใช่อย่างนี้ไง แต่เปรียบเทียบให้ดูว่าขณะจิตเราจะชักเข้ามาตรงนี้ ตรงที่แบบว่าถ้าขณะจิตนะคนต้องอธิบาย แม้แต่คนไม่เป็นก็อธิบายถูก ของจริงก็มี พอไปเจอ ของจริง นี่ของจริงบอกว่าป่วยมาก ปี ๒๑ ชื่ออาจารย์..... ป่วยมากๆ แล้วพอมันป่วยมันแยก ออก นั่นละขณะจิต

แยกเลยนะ ป่วยเป็นป่วย จิตเป็นจิต หลุดออกหมดเลย นั่นนะเขาไม่ต้องบอกว่าขณะจิต ทำไมคนที่ฟัง คนที่คุยกันรู้ว่าเป็นขณะจิตละ? เขาไม่ได้บอกว่าขณะจิตนะ แล้วเราก็ไม่ได้บอก ขณะจิตนะ แต่บอก เออ..

“อ้าว.. ทำอย่างไรต่อไป?”

“แค่นี้แหละครับ แล้วท่านจะให้ผมทำอย่างไรต่อ”

เห็นไหม แล้วก็ให้ทำต่อไปอย่างนั้นๆ แล้วเขาขอเข้าป่าไปเลย ตั้งแต่นั้นมาแล้วไม่เจอกันเลย อันนี้ของจริง แต่ที่เราไปหากัน เราไปชักแล้วชักอีก ขนาดบอกตรงๆ เลยนะ ขอข้าวเช็กมา ชนกับเช็กหน่อยน่า อยู่ไหน? เอาเช็กไปชนต้นข้าว ยังไม่เห็นต้นข้าวเช็กเลย แล้วเขาบอกว่าเขาสั้น เขาว่า เพราะตอนหลังเราฟังอยู่เขาว่าเขาสั้น แต่ไม่มีตรงนี้เลย นี่คำว่าขณะ

คำว่าขณะ แม้แต่ในประวัติเราฟังมา ผิดถูกเราฟังมานะ แต่อันนี้เชื่อ เพราะใน พระไตรปิฎกก็มี ว่าหลวงปู่บัว โจนผม นี่ผมตกขึ้นมาเป็น โสคาบันเลย แล้วขณะจิตอยู่ไหนละ? ก็ ในเมื่อไม่ได้ภาวนามยปัญญาเลย ไม่ได้อบรมปัญญาแล้วเอาขณะมาจากไหน? ทำไมไม่อบรม ละ? อ้าว.. บารมีแก่กล้ามาแล้ว ขณะผมตกนี่มันความกระทบใจ ขณะผมตก โจนหัวนี้ผมตก ขึ้นมาจิตมันกระทบ

ทำไมพระไปหาพระพุทธเจ้านะ จะไปถามธรรมะพระพุทธเจ้า กำลังสงสัยอยู่จะไปถาม พระพุทธเจ้าฝนตกพอดี พอฝนตกไปยืนอยู่ใต้กุฏิพระพุทธเจ้า ฝนตกมา น้ำตกมาเป็นต่อมๆ เห็น ไหม ตัวเอง ตัวของพระองค์นั้น ปัญหานในหัวใจกำลังหมุ่นเต็มที่แล้ว กำลังหมุ่นเลย กำลังหาช่อง ออกเลย ปัญญา กำลังหมุ่นตัวๆ เลย แต่ยังไม่มีคนสะกิดใจ ก็ยังไม่เข้าพอดีไง พอไปเจอฝนตก ลงมา แล้วน้ำนี่เป็นต่อม เป็นต่อมขึ้นมาแล้วแตก น้ำเป็นต่อมขึ้นมาแล้วแตก

ไอ้ต่อมที่แตก ความสภาวะที่มันเป็นไปข้างนอกมันกระทบเข้าข้างในใจ เพราะอันนี้กำลังหมุนอยู่พอดีใช่ไหม? มันก็เอ๊ะ! โคนผมนี่ผมตก ตรงนี้บาร์มีเสริมมาเต็มที่กำลังหมุนอยู่ภายใน ผมตก เอ๊ะ! เอ๊ะ! ขณะจิตทันทีเลย ขณะนี้ไม่ต้องมาอวดว่าขณะหรือไม่ขณะ แต่คนที่จำเป็นต้องพูดถูก มันถึงว่าครบองค์ประกอบของหนึ่งร้อยใจ ไม่ใช่ที่น่าจะเป็นอย่างนี้ อาจจะเป็นอย่างนั้นๆ ไม่ใช่ทั้งหมดเลย ไม่ใช่ทั้งหมด

ฉะนั้น ไม่ใช่ต้องบอกว่า แหม.. ขณะเป็นอย่างนี้นะ นี้ ข.ไข่ ณ.ณเธร สระอะ ขณะนี้ใจ ไอ้บ้า! มึงบ้าแล้ว ขณะคืออาการที่เป็นไปข้างใน ที่จะพูดเป็นรูปไหนก็ได้ จะพูดเป็นรูปไหนก็ได้ แต่คนรู้จริงๆ จากผู้รู้ที่นั่นแหละพูดออกมา พูดเป็นอาการอย่างไรจะรู้เลยว่าตรงนี้เป็นจุดที่ คือว่า วงครบร้อยเมตรใจ ตรงเส้นชัยที่ครบร้อยเมตรใจ ตรงเข้าเส้นชัยตรงร้อยเมตรนั้น เป็นร้อยเมตรที่ ๑ ร้อยเมตรที่ ๒ ร้อยเมตรที่ ๓ ร้อยเมตรที่ ๔ แล้วยังมีลบลมอยู่ข้างบนอีกชั้นหนึ่ง ยังมีอีกหน่อยหนึ่งด้วย

นี่แล้วตรงนี้อาจารย์มหาบัวพูดอยู่ คั้นพระไตรปิฎกมา อาจารย์มหาบัวก็เป็นมหาหมา แล้วท่านคั้นพระไตรปิฎกด้วย ท่านเรียนด้วย ท่านบอกว่าท่านคั้นหมดแล้ว พระไตรปิฎกไม่มี.. ไม่มี ไอ้ตรงนี้ที่ว่าลับๆ อย่างนี้ไม่มี ไม่มีหรอก ในพระไตรปิฎกไม่มี แต่ทุกคนต้องผ่าน ถ้าไม่ผ่านไม่ใช่ แต่ในพระไตรปิฎกไม่มี เหมือนกับที่ว่าอาจารย์มหาบัวพูดไป พูดว่า

“หลวงปู่มันไม่เคยพูดเลยว่าหลวงปู่มันสำเร็จ ไม่เคยพูดซักคำหนึ่ง”

หลวงปู่มันไม่เคยพูดเลย หลวงปู่มันถามหาแต่เหตุ เหตุเป็นอย่างไร? แล้วผลมันจะเป็นอย่างไร? นี่ก็เหมือนกัน ถ้าไม่ผ่านตรงนี้ไม่ใช่ มีแต่เป็นการดันเดามา เป็นดันเดามา ถึงว่าขณะจิตไป พอพูดว่าขณะจิต อยากจะพูดขณะเพราะอะไร? เพราะพูดไว้บ่อยมาก แล้วพวกนี้เขาไปเขาก็เคยถามอยู่ เอ๊ะ.. ขณะเป็นอย่างไร? เขาก็ถามอยู่ ก็ ข.ไข่ ณ.ณเธร สระอะใจ นี่อย่างนี้ไม่รู้หรือ? พูดอย่างนี้เองก็ไม่รู้ ไม่มีใครรู้ แต่เขาไปฟังมาบ่อย แล้วเขาถามหาบ่อย แล้วถ้าอย่างนี้ซักๆ ซักรๆ เลย

เพราะอย่างนี้มานี้มันยันกันได้หนึ่ง แล้วแบบว่ามันยันได้หนึ่งนะ เพราะเป็นคำพูดของครูบาอาจารย์ มันก็เหมือนกับพระไตรปิฎกเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้า เวลาอ้างพระไตรปิฎกคนก็จะเชื่อ เพราะความเชื่อถือมันเต็มที่แล้ว เต็มภูมิแล้ว นี่ความเชื่อถืออย่างนี้เต็มที่แล้ว ถ้าอ้างอย่างนี้

มันก็มีฟังบ้าง แต่คนที่ยังไม่เชื่อเขาก็ยังไม่เชื่ออยู่วันยังค่ำ ไม่เชื่ออย่างนี้นะ แต่ในวงปฏิบัติเรานี้ เชื่อ ๑๐๐ เปอร์เซนต์เลย

แล้วคำพูดก็อย่างที่ว่านี้ทำไมมันตรงกัน? เห็นไหม เหมือนกับแกะเอามาจากต้นฝักอันเดียวกันเลย แล้วไม่รู้ว่าใครลักของใครไป ถึงว่านี่มันจะยันกันไง จะมายืนยันที่ว่าพระพุทธเจ้าว่าไว้ไง ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว

“ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต”

อาจารย์มหาบัวท่านเทศน์นะ ท่านบอกท่านเทศน์ธรรมะของพระพุทธเจ้า ท่านเป็นผู้สื่อเฉยๆ ท่านบอกที่ท่านพูดทุกคำเป็นของพระพุทธเจ้านะ แต่ท่านเป็นผู้สื่อเฉยๆ แล้วท่านก็ไม่สงสัยในพระพุทธเจ้าด้วย มันต้องเป็นอันเดียวกันสิ ถึงว่าเป็นต้นข้าวอันเดียวกันไง นี่ไม่รู้ว่าใครลักใคร ไม่รู้ว่าใครลักของใครมา แต่มันตรงกัน ถ้าไม่ตรงกันมันก็ผิด จะมาสายไหนก็แล้วแต่ ต้องออกตรงนั้น

นี่ถึงว่าที่เวลาไปเที่ยวไปดู เราไปเที่ยวไปดูไม่ใช่อะไรหรอก เราก็แบบว่าเห็นครูบาอาจารย์ท่านก็ทำเพื่อศาสนา แล้วไอ้พวกที่มาทำให้มันปั่นป่วนไป ถ้ามันเป็นจริงมันจะปั่นป่วนได้อย่างไรใช่ไหม? แล้วเราก็เป็นแบบว่าเหมือนกับทหารเลว เราเป็นทหารเลวของอาจารย์ ในเมื่ออาจารย์ท่านพูดอะไรอยู่ ทหารเลวก็ควรจะไปดูสิว่ามันมีลับลมคมในอย่างไร? แล้วนี่พอไปแล้วไม่ต้องไปดูเลย โต้้งๆ โต้้งๆ เลย เห็นคาตาตลอด ไม่มีถูกซักอันหนึ่ง

เห็นโต้้งๆ เลยนะ แต่เวลาอาจารย์พูดอะไรเราจะเก็บไว้ แล้วทหารเลวก็จะไปราชการทหารเลวก็จะไปดู เห็นไหม ไปพวกนี้ละ รถตู้ไปนั่นไปนี่ ทหารเลวไง เราเป็นทหารเลวของอาจารย์ เราก็เที่ยวไปดู แล้วก็ไม่ได้ไปรายงานอาจารย์ด้วย เพราะว่าถ้าอาจารย์พูดอาจารย์ต้องรู้ก่อนแล้ว อาจารย์ต้องเก็บข้อมูล ต้องรู้แล้วถึงจะพูดออกมา แต่เราก็แบบว่า.. นี่ในวงการศาสนาก็ไปดูซิ แล้วก็ไปประสพการณ์ชีวิตของเราด้วย นี่เป็นข้อมูล เป็นประสพการณ์ชีวิต เป็นอะไรไป ถึงบอกว่าใช้ได้เลย ขณะจิต.. พูดเรื่องขณะจิต

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ใช่ไหม? ก็เริ่มต้นนี้พระสงฆ์ก็สมมุติสงฆ์ไป สมมุติสงฆ์ก่อน แล้วก็ไปอริยสงฆ์ใช่ไหม? พระสงฆ์ก็เป็นมนุษย์ใช่ไหม? มนุษย์นี้ใจใจ ใจของปลุชน ใจ

ชุ่มด้วยกิเลสใช่ไหม? ศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้า ธรรมนะ แม้แต่พระพุทธเจ้ายังกราบธรรม
เห็นใหม่ นี่ธรรม

พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ใช่ไหม? หัวใจนั้นนะ จากหัวใจที่มืด
หัวใจที่ดำใช่ไหม? พอศึกษาธรรม รู้ธรรมตามความเป็นจริงมันสะอาดขึ้นใช่ไหม? พอสะอาด
ขึ้น ตัวของหัวใจนั้นมันก็เป็นพุทธะไง เห็นใหม่ จากชั้น ๑ ชั้น ๒ ชั้น ๓ ชั้น ๔ หัวใจที่สกปรก
ศึกษาธรรม ศึกษาธรรมความสกปรกนั้นเป็นโลก เป็นสมมุติก็ออกไป ก็เป็นธรรม การศึกษานี้
เป็นศาสนธรรมคำสั่งสอน แต่หัวใจที่เป็นธรรมคือเป็นธรรมแท้จากเนื้อของธรรมไง ทีนี้หัวใจนี้
เป็นเนื้อของธรรม ก็หัวใจนี้เป็นผู้ที่ได้รับผลของพุทธะไง

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถึงเป็นอันเดียวกันไง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช
ไหม? พระสงฆ์ สมมุติสงฆ์นี้ไม่ใช่ สมมุติสงฆ์นี้ ถ้าพระสงฆ์ทำตัวไม่ดีเป็นโมฆบุรุษด้วย
ละนั่นพระสงฆ์ที่เป็นพระพุทธ พระธรรม อันเดียวกัน คือหัวใจที่เป็นอันเดียวกัน หัวใจที่เป็น
ธรรม ธรรมที่เป็นพุทธะ เห็นใหม่ อันเดียวกันไหม?

นี่หัวใจที่สกปรก พลิกขึ้นมาก็สะอาดด้วยเนื้อธรรมไง ไม่ใช่ศาสนธรรม เป็นธรรมแท้ เอ
โก รัมโม จิตหนึ่งเดียว จิตนี้เป็นธรรมแท้ใจ จิตที่เป็นธรรมแท้คือพุทธะล้วนๆ ใจ ผู้ใดเห็นธรรม
ผู้นั้นเห็นตถาคต หนึ่งเดียว! ไม่มีสอง มีสองเป็นโลกทั้งหมด หัวใจที่เป็นหนึ่งใจ หนึ่งไม่มีสอง
พระสารีบุตรถาม

“หนึ่งไม่มีสองคืออะไร?”

นี่หัวใจที่เป็นหนึ่ง เอโก รัมโมใจ สัพเพ รัมมา อนัตตา ธรรมทั้งหลาย สัจธรรมทั้งหลาย
ธรรมะพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นอนัตตาทั้งหมด มันแปรปรวน มันเป็นอนิจจัง ธรรมทั้งหลาย คำ
สอนทั้งหลาย ศาสนธรรมทั้งหลายแปรปรวนทั้งหมด แต่เอโก รัมโมใจ เอโก รัมโมนี้เป็นธรรม
แท้ใจ เอโกที่เป็นหนึ่ง ไม่ใช่สัพเพ รัมมา อนัตตา เห็นใหม่

สัพเพนะ ธรรมทั้งหลายของพระพุทธเจ้าที่เราสวดตอนเช้าใจ สัพเพ.. สัพเพคือทั้งหมด
สัพเพ รัมมา.. สัพเพ ธรรมะ เห็นใหม่ สัพเพ ธรรมะ อนัตตา ธรรมะเป็นอนัตตา เพราะธรรมะ
เป็นสภาวะธรรมใจ สภาวะธรรม ถ้าไม่เป็นอนัตตานั้น เป็นโสดาบันจะเป็นสัทธาคามิไม่ได้ เพราะ
มันเป็นอัตตาใจ เป็นโสดาบัน โสดาบันนี้เป็นอกุปปะนะ ไม่เปลี่ยน

ฉะนั้น ถ้าธรรมทั้งหลายมันเป็นอัตตา นี่เป็นสมาธิต้องไม่เสื่อมลี สมาธิธรรมก็เสื่อม
อนัตตา พอถึงเท่าไรเสื่อมทั้งหมด ความจำเสื่อมทั้งหมด สังขารจำเท่าไร สัญญาจำเท่าไร
เสื่อมทั้งหมด ความจำมาเสื่อม เงินมีเท่าไรเก็บไว้ในตู้เซฟยังลืมเลย แต่ถ้าเป็นเอโก ชัมโมไม่มี
ลืมเพราะอะไร? เพราะหัวใจมันเป็นเรื่องธรรมใจ

อย่างเช่นเราเอาไม้ตีมือนี้ตีเราเจ็บไหม? เจ็บ.. หัวใจกระเทือนไหม? กระเทือน เพราะมัน
เป็นเรื่องธรรมใจ ไม่ใช่สัญญา สัญญาเป็นขั้น สัญญาเป็นความจำ ขั้นนี้ไม่ใช่จิต จิตกับขั้นคน
ละอัน ขั้น ๕ ขาด พระอนาคามี ฉะนั้นมันไม่ใช่จิตใจ ขั้นไม่ใช่จิต ความจำไม่ใช่จิต ความจำ
ไม่ใช่ธรรมแท้ใจ นี่มันถึงว่าเป็นปริยัติมาก่อน เป็นความจำมาก่อน พอเข้าถึงเนื้อธรรมปั๊บเป็นเอ
โก ชัมโมใจ หนึ่ง! หนึ่ง! หนึ่งเด็ดขาด